

Діяльність робочої групи з питань розвитку кримінального права

Указом Президента України № 584/2019 від 7 серпня 2019 року «Питання Комісії з питань правової реформи» у складі згаданої комісії створена робоча група з питань розвитку кримінального права (далі – робоча група). Серед іншого, перед нею поставлені завдання забезпечити розроблення та внесення Президентові України узгоджених пропозицій з питань вдосконалення правової системи України з урахуванням сучасних викликів та потреб демократичного суспільства, зокрема – підготовки та узагальнення пропозицій стосовно змін до законодавства про кримінальну відповідальність.

Однак ідеї щодо реформування та вдосконалення Кримінального кодексу України були висловлені науковцями ще на Міжнародній науково-практичній конференції «Кримінально-правове регулювання та забезпечення його ефективності» (18-19 жовтня 2018 року, м. Харків). На виконання рекомендацій конференції ректор Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого В.Я. Тацій 22 грудня 2018 року створив Координаційний комітет з опрацювання пропозицій щодо проекту нової редакції КК України і вже у січні 2019 року розпочалась робота. Було розіслано 182 листа, а на запрошення відгукнулось 48 науковців України і в подальшому ці пропозиції були враховані про розробці концепції нового КК України.

Вперше було оголошено про початок роботи над новим Кримінальним кодексу України 22 травня 2019 року. У приміщенні президії Національної академії правових наук України (м. Харків) відбулось засідання Харківського юридичного товариства, на якому проф. Ю. Баулін та доц. Ю. Пономаренко виступили із доповіддю на тему: «Про Концепцію нової редакції Кримінального кодексу України». У доповіді значну увагу було приділено таким питанням як: необхідність прийняття нового КК України, новому визначенню кримінального правопорушення та кримінально-правовим наслідкам його вчинення. Наукова спільнота позитивно прийняла окремі складові концепції та підтримала необхідність створення абсолютно нового КК України.

Для подальшої діяльності робочої групи необхідно було заручитись підтримкою міжнародної організації, якою стала Консультативна місія Європейського Союзу в Україні. Перша зустріч для обговорення співпраці відбулась 06 вересня 2019 року у Науково-бібліотечному комплексі Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого (м. Харків). На зустрічі були присутні: з боку Консультативної місії - Ф. Льовенберг, В. Крісткова та В. Човган, зі сторони Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого - проф. Ю. Баулін, проф. Н. Гуторова, доц. . Пономаренко, доц. О. Харитонова та лаб. І. Вишневська.

Під час зустрічі представниками робочої групи було наголошено, що планується робота над трьома кодексами: Кримінальним кодексом України, Кодексом України про відповідальність за проступки та Кодексом України про адміністративні правопорушення. У свою чергу, представники Місії погодились, що наразі кримінальне

законодавство потребує суттєвого удосконалення і, у разі необхідності, вони готові надати експертну допомогу і організувати зустрічі робочої групи для продуктивної роботи над Кодексом.

На базі конференції «Становлення та перспективи розвитку державної системи захисту критичної інфраструктури в Україні» у м. Яремче 12-13 вересня 2019 року були присутні члени робочої групи (Ю. Баулін, О. Горох, Н. Гуторова, В. Навроцький, Ю. Пономаренко, М. Хавронюк). На цій зустрічі було прийнято важливі рішення для майбутньої діяльності: 1) робота буде проводитись саме над новим Кримінальним кодексом, а не його редакцією; 2) у тексті нового КК мають бути закріплені принципи кримінального законодавства; 3) правилам кримінально-правової кваліфікації буде присвячено окремий розділ; 4) злочини будуть поділені на 9 або 10 категорії відповідно до критерію тяжкості шкоди, а санкції мають бути типовими для кожного ступеня; 5) у законі має бути чітко визначені істотна, значна, тяжка та особливо тяжка шкода; 6)

кількість видів покарання має бути зменшена.

Наступна зустріч відбулась вже 19-20 вересня 2019 року під час Львівського форуму кримінальної юстиції, який проводився на базі готельного комплексу «Бухта вікінгів» (м. Львів). Під час дискусій робоча група відмовилась від того, щоб процесуальні аспекти були відображені у КК, адже це є предметом правового регулювання лише КПК. Також було затверджено робочий варіант структури Загальної частини,

принциповою відмінністю побудови якої від минулих кримінальних кодексів є поділ на книги, а у нумерації статей зазначається номер книги, розділу та її порядковий номер. При обговореннях у повному складі робочої групи має бути затверджена «розрахункова одиниця», яка буде єдиною як при визначенні розміру шкоди, так і для встановлення розміру штрафу.

10 жовтня 2019 року у приміщенні Консультативної місії Європейського Союзу в

Україні (м. Київ) відбулась перша зустріч робочої групи у повному складі з представниками Консультативної місії ЄС (Ф. Льовенбергом, В. Крістковою, В. Човганом), народними депутатами (О. Бакумовим, Б. Драп'ятим, Г. Мамкою), Міністерства юстиції (І. Яковець, Т. Якимчук), представниками науково-експертного управління Верховного суду (Р. Бабанли, Ю. Хім'яком). Під час вступних доповідей проф. Ю. Баулін підкреслив необхідність прийняття нового КК України у зв'язку із тим, що з 2011 року до кодексу було внесено більше 1000 змін, які зруйнували його системність.

У свою чергу, Ф. Льовенберг виокремив основні етапи організації роботи з підготовки нового КК України:

1) Розробка нового Кримінального кодексу України під егідою робочої групи з питань розвитку кримінального права;

2) Визначення робочих підгруп та їх учасників;

3) Презентація першої версії Кримінального кодексу;

4) Публічні обговорення положень проекту Кримінального кодексу України на конференціях;

5) Доопрацювання проекту Кримінального кодексу та його подальша публікація разом із коментарями усіх учасників;

6) Робота з ініціювання розгляду Верховною радою України нового Кримінального кодексу України.

Перша масштабна конференція, на якій було представлено концептуальні засади науковій спільноті та працівникам правоохоронних органів, відбулась 17-19 жовтня 2019 році у санаторії "Березовий гай" (м. Харків). Науковий інтерес до тематики

виявило близько 120 науковців з України, Німеччини, Латвії, Литви та Польщі. Конференція проводилась у форматі панельних дискусій, модераторами яких виступали члени робочої групи:

Панель №1. Соціальна обумовленість модернізації КК України - проф. Ю. Баулін.

Панель №2. Питання Загальної частини КК: структура та зміст - проф. М. Хавронюк.

Панель №3. Кримінальні правопорушення: поняття, види, особливості законодавчого закріплення - проф. Н. Гуторова.

Панель №4. Покарання та інші заходи кримінально-правового характеру - доц. Ю.

Пономаренко.

Панель №5. Питання Особливої частини Кримінального кодексу України: структура та зміст - проф. В. Навроцький.

За результатами конференції було видано збірник тез доповідей, а пропозиції науковців було розглянуті і враховані при подальшій роботі над проектом КК України.

Для можливості міжнародної експертної підтримки 01 листопада 2019 року відбулась зустріч у м. Києві із представниками Ради Європи - Тіграном Карапетяном (головою Відділу Східного партнерства Департаменту національної імплементації прав людини Директорату прав людини Ради Європи) та Михайлом Іскрою. Т. Карапетян наголосив, що Рада Європи зацікавлена у результаті створення концептуально нового КК України і для ефективності роботи робочої групи були запропоновані такі напрямки роботи:

- Залучення міжнародних експертів на етапах розробки нового Кримінального кодексу України (далі - КК України) до обговорення певних питань;
- Створення груп ad-hoc із членів Робочої групи та міжнародних експертів для вирішення окремих питань;
- Запрошення експертів та провідних юристів європейських країн на заходи та до обговорення окремих положень проекту КК;
- Надання аналітичної довідки із зазначеного питання, яка формується на основі аналізу та витягу із кримінального законодавства країни/декількох європейських країн.

Перша зустріч, на якій робоча група почала роботу над текстом Загальної частини відбулась 01-03 листопада 2019 року у м. Києві на базі готелю "Alfavito". Початковим етапом стало обговорення розділу 1.1. книги 1 "Про кримінальний закон", під час якого між членами робочої групи було досягнуто згоди із статей, присвячених вихідним положенням Кодексу. Саме під час цього засідання після палких дискусій було вирішено, що завданнями нового КК є забезпечення прав та свобод людини і громадянина, інтересів суспільства, держави і міжнародного співтовариства від злочинів. Новацією є те, що у КК буде закріплено перелік принципів: верховенства

права, законності, юридичної визначеності, рівності, пропорційності, індивідуальності, гуманізму та сумлінного виконання міжнародних відносин. До обговорення принципу пропорційності долучився Павло Пушкар - начальник відділу департаменту виконання рішень Європейського суду з прав людини Генерального директорату з прав людини та верховенства права Ради Європи.

Також було прийнято визначення злочину у робочому варіанті і зазначено, що окремо потрібно розкрити визначення протиправності, яка перевіряється на двох етапах: 1. відповідність складу проступку; 2. порушення норм регулятивного права.

27 - 29 листопада 2019 року на базі Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого (м. Харків) за підтримки Координатора проектів ОБСЄ в Україні було проведено V Осінню школу з кримінального права для викладачів «Новелізація

кримінального права України» для молодих викладачів, які прагнуть підвищити свою кваліфікацію, дізнатися про нові тренди та тенденції у науці кримінального права, методиках викладання. На заході спікерами виступали члени робочої групи: проф. Ю.В. Баулін, проф. М.І. Хавронюк, проф. В.О. Навроцький, доц. О.П. Горох

та доц. Ю.А. Пономаренко. Теми доповідей стосувались питань реформування кримінального законодавства, було представлено концептуальні положення та новели Загальної частини проекту нового КК України.

Наступна зустріч була проведена 12-13 грудня 2019 року у готелі “Premier Hotel Rus” (м. Київ), під час якої члени робочої групи визначились із організацією роботи над Особливою частиною - було затверджено уніфіковані правила написання Особливої частини (автор - проф. В. Навроцький) та створено творчі підгрупи для написання розділів. Окрім цього було остаточно визначено класифікацію злочинів, а саме - чотири категорії, що поділені за тяжкістю шкоди (нетяжкі, середньої тяжкості, тяжкі та особливо тяжкі злочини), які включатимуть 10 ступенів. Обставини, що пом'якшують

та обтяжують ступінь тяжкості злочину будуть поділені на загальні, які будуть закріплені у Загальній частині та їх дія розповсюджується на усі злочини, і спеціальні, що характерні лише для злочинів визначеного розділу.

Продовжили роботу над Загальною частиною 15-18 січня 2020 року на базі готелю “Хрещатик” (м. Київ). На другий день засідань проф. М. Карчевський презентував результати дослідження застосування окремих норм КК, яке було проведено на основі статистичних даних ДСА та Офісу Генерального прокурора України. Із презентацією ви можете ознайомитись на сайті за посиланням -

<https://newcriminalcode.org.ua/statistics>. Члени робочої групи продовжили роботу над розділами, присвяченими суб'єктивній стороні, співучасті, закінченим та незакінченим злочинам та обставинам, що виключають протиправність діяння. Під час обговорення розділу про співучасть було вирішено, що у новому Кодексі буде передбачено лише дві форми співучасті - проста група та організована група, адже наразі розподіл між організованою групою і злочинною організацією є штучним. В той же час, окремі види організованої групи знайдуть своє відображення в Особливій частині. Із новацій нового КК стало закріплення необережного співзаподіяння шкоди, яке часто має місце на практиці. Також на засіданні продовжили обговорення розділу про суб'єкт злочину та про кримінально-правову кваліфікацію.

Знову робоча група зібралась на засідання 07-09 лютого 2020 року у м. Київ в готелі «Хрещатик», на якому основна увагу була приділена обговоренню розділів про покарання та його види, а також про його призначення і звільнення від покарання. Під час дискусії про види покарання було зроблено висновок, що кількість видів покарання має бути скорочена, а пробація має набути більш вагомого значення. Таким чином, у новому КК встановлено наступні види покарання: штраф, ув'язнення на певний строк і довічне ув'язнення. У випадках ухилення особи від відбuvання покарання - вона підлягає кримінальній відповідальності, а у випадках невиконання заходів пробації - такі заходи посилюються. Однак, якщо особа повторно не виконала заходи пробації, суд може призначити їй покарання.

Продовжили обговорення положень Книги 3 у Пуці-Водиці 14-16 березня 2020 року. Основною темою обговорення став розділ, присвячений звільненню від кримінальної відповідальності. На початку було запропоновано створити три розділи: 1. Непризначення покарання, 2. Невиконання призначеного покарання, 3. Відстрочення

виконання покарання. Проте, після наступних зустрічей, члени робочої групи відмовились від такого поділу і об'єднали усі положення у єдиний розділ “Звільнення від покарання”. Також на зустрічі було обговорено розділи, присвячені реституції та компенсації, а також амністії і помилуванню.

Протягом усієї діяльності робочої групи, окрім очних, було проведено 32 відеоконференції, більша частина з яких

відбулась під час впровадженого карантину. На онлайн-засіданнях продовжувалась робота над текстом Загальної частини, удосконалювались та редагувались її положення. На відеоконференції 15 вересня 2020 року було прийнято та узгоджено робочий варіант Загальної частини, який було вирішено оприлюднити на сайті та виносити на публічне обговорення.

Вперше текст Загальної частини було представлено на Львівському форумі кримінальної юстиції, який відбувся 17-18 вересня у м. Львів в готелі “Галицька корона”.

Представниками робочої групи на конференції були проф. М. Хавронюк, проф. В. Навроцький, проф. Н. Гуторова, доц. О. Горох, доц. Ю. Пономаренко та асп. І. Вишнеvsька.

На початку М. Хавронюк звітував

про діяльність робочої групи і структуру Загальної частини, а також розкрив нововведення, які закріплені у Книзі 1 “Про кримінальний закон”. Розділу 2.1. була присвячена доповідь Н. Гуторової, у якій вона акцентувала увагу на новеллах у понятті злочину, а саме відмові від суспільної небезпеки та закріпленні ознаки протиправності. Також було роз’яснено учасникам класифікацію злочинів і критерії їх поділу на ступені тяжкості. В. Навроцький як автор презентував розділ про кримінально-правову кваліфікацію. Про положення книги 3, що присвячені покаранню та його видам розповів Ю. Пономаренко. Під час виступу він пояснив, чому робоча група залишила саме три види покарання, та обґрунтував встановлені строки ув'язнення. О. Горох презентував

інститут звільнення від покарання та зупинився на кожному із субінститутів: непризначення покарання, невиконання призначеного покарання, відстрочення виконання призначеного покарання та зупинення виконання покарання. Окрім цього було розкрито ключові зміни у розділах 3.5. “Амністія та помилування” і 3.7. “Реституція та компенсація”.

За результатами обговорення продовжується робота над Загальною та Особливою частинами нового КК України. Якщо Ви бажаєте надати власні пропозиції, міркування або висловити конструктивну критику, просимо надсилати шляхом заповнення форми за посиланням - <https://newcriminalcode.org.ua/suggest>